

6. Олендїй Леся. Італійський нащадок. *Львів. Кава. Любов : збірка / укл. і передм. Н. Нікалео.* Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. С. 123–139.
7. Ольшенко-Вільха С. Рудий кіт. *Антологія української фантастики XIX–XX ст. / уклад. і передм. Ю. П. Винничука.* Харків : Фоліо, 2017. С. 590–596.
8. Пиркало С. Життя. Цілувати. *Декамерон. 10 українських прозаїків останніх десяти років : збірка / укладання та післямова С. Жадана.* Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. С. 145–211.
9. Полюга Л. М. Абстрактна лексика. *Українська мова : енциклопедія.* Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 7–8.
10. Середяк Ю. Несамовитий знак. *Антологія української фантастики XIX–XX ст. / уклад. і передм. Ю. П. Винничука.* Харків : Фоліо, 2017. С. 579–584.
11. Старицька-Черняхівська Л. Жива могила. *Українська легенда. Антологія української фантастики XIX–XX ст. / уклад. і передм. Ю. П. Винничука.* Харків : Фоліо, 2017. С. 349–384.
12. Стаховський Л. Потойбічне. *Антологія української фантастики XIX–XX ст. / уклад. і передм. Ю. П. Винничука.* Харків : Фоліо, 2017. С. 563–572.
13. Хомин І. Мрія про Леополіс. *Львів. Кава. Любов : збірка / укл. і передм. Н. Нікалео.* Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. С. 140–195.

Філологічний факультет

Данильченко А.О.

Науковий керівник: Єрмоленко С.І.

ОКСАНА ЗАБУЖКО ЯК СУЧАСНИЙ МИТЕЦЬ (ЕСТЕТИЧНІ СМАКИ І ВПОДОБАННЯ НА МОВНОМУ РІВНІ)

Оксана Забужко – інтелектуалка і естетка, у якої ставлення до *слова* чисто

філологічне: вона намагається проникнути в етимологічну сутність слова і утворити на основі цих знань новий асоціативний ряд. Це глибинне розуміння слова характеризує Оксану Забужко, як поетичну особистість із складним світосприйманням. Якщо покликатися на її ж критичні статті, а саме: “Мова і влада”, можна стверджувати, що “мова виконує, серед інших, дуже важливу філософськи-світоглядну функцію: вона прив’язує етнос до його природного оточення, до ландшафту, до того кривого, предметно обжитого космосу, з рослинністю та звіриною включно, котрий становить неорганічне тіло народу” [1, 97].

Великий вплив на мовотворчість Оксани Забужко мав відомий діаспорний мовознавець і літературознавець Юрій Шевельов. Письменниця щодо цього зазначила: “До останку я продовжувала, зі сліпим літературним егоїзмом, слати йому свої нові твори на оцінку: бути прочитаною Шевельовим (попри всі відмінності в наших літературних смаках!) означало одразу, просто «з монітора» потрапити на суд літературної історії – так само, як коли б тебе читали Зеров або Драгоманов” [3, 61].

Актуальність постмодерних творів Оксани Забужко зумовлена злободенністю тем, а також тією активною політичною позицією, яку вона посідає останнім часом; великою кількістю публікацій і перевидань її книг як в Україні, так і за кордоном (США, Великобританія, Польща, Німеччина та ін.).

Твори письменниці не можна ототожнювати тільки з неромантичністю як постмодерним напрямком у літературі (роман “Музей покинутих секретів” [2], вибрана ессестика 90-х “Хроніки від Фортінбраса” [7] і т.п.), вони відображають і жіночі (феміністичні) теми також (збірки “Сестро, сестро” [5], “Тут могла бути ваша реклама” [6], роман “Польові дослідження з українського сексу” [4] і т.п.

Багатогранність таланту Оксани Забужко є незаперечною: її активна громадська позиція, яка віддзеркалена у творчості та науковій діяльності, нині впливає на політичну і громадську активність читачів та слухачів її лекцій і семінарів, які вона проводить різними мовами (а знає їх аж чотири: англійську,

німецьку, французьку, польську) у різних куточках світу; виховує своїх прихильників у дусі патріотизму, любові до України; спонукає їх до активності у розв'язанні насущних проблем сьогодення (а саме: оновленню державного апарату в сучасній Україні, інтеграції нашої держави в Євросоюз, участі в люстрації влади громадськості тощо).

Як тематика прози, так і мова творів Оксани Забужко наскрізь новаторська і злободенна. Неординарність, тобто нестандартність, мабуть головна специфічна риса її мовотворчості. Розгортаючи будь-який її художній або публіцистичний твір, читач бачить низку довгих синтаксичних конструкцій (що часом мають обсяг понад сторінку!), у яких Оксана Забужко використала невласне пряму мову; різні типи складнопідрядних і складносурядних, безсполучникових речень; періоди та еліпси; низку однорідних членів речення (це з синтаксичного боку), окрім формально-граматичного наповнення ці довгі синтаксичні конструкції в Оксани Забужко містять ще й синоніми, антоніми, омоніми, пароніми, метафори, метонімії, гіперболи, літоти, синекдохи, порівняння тощо (це з лексико-стилістичного боку). Напр.: у реченні *як каже українське прислів'я, один плаче, бо рідка юшка, а другий – бо рідкі коралі* [7, 53] є контекстуальне протиставлення *юшки – коралям*, де ці два слова вступають в антонімічні зв'язки.

У прозі Оксани Забужко специфічною рисою є використання правописних норм 1928 року. Письменниця не дотримується сучасних орфографічних норм (правопису 1993 року), а це впливає на внутрішній колорит дібраного нею матеріалу. Напр.: у реченні *Він темнів на виду так, ніби замість **крови** в лиця вдаряло чорнило* [2, 45] порівняльна конструкція, написана Оксаною Забужко правописними нормами 1928 року.

Можна стверджувати, що Оксана Забужко створила свій правопис із специфічним колоритом. Вона філігранно добирає потрібні слова до читача. Не можемо не згадати, що Оксана Забужко ще й чудовий оратор. Її мовлення характеризує приємна мелодика і тембр звучання, інтонаційно-експресивне оформлення сказаного риторичними питаннями, вигуками, окличними

реченнями. Її часто цитують в Інтернеті, засобах мас-медіа, що опосередковано вказує на її популярність, схвальне ставлення українців до її діяльності.

Мова письменниці багата на термінологічну лексику: як загальноживану, так і вузькоспеціальну. Так, напр., Оксана Забужко активно використовує у своїй прозі низку слів, якими мовці активно послуговувалися у період розквіту Радянського Союзу, а тепер ці слова вийшли з активного вжитку і перейшли до пасивного словника української мови, тобто стали історизмами (*вечний, палітичеській, советський, сильно поселенець* (вибрана ессетика 90-х “Хроніки від Фортінбраса” [7])).

Оксана Забужко активно послуговується національно лексикою, тому часто у її прозі трапляються і нелітературні слова (соціальні та територіальні діалекти, просторіччя, жаргон, сленг, аргі тощо). Напр., у письменниці багато південно-західних діалектів: *незникомими, дітвацтво, **моцними** руками, баба-пупорізка, планитуваті, іно баба одвернеться, чужим розумом незгурт розживешся; халену напитувати, заплітаючи їй коси в дрібушки, далєбі, мужня жона, гречкосій, доскоцька-допитацька молодичка, покіль іще мале, поод'якали б, з доброго дива ялося голови* [5]; трапляються у Оксани Забужко цілі порівняльні конструкції з діалектними і просторічними словами: *як пужалном навідлі ляснуло* [5, 47].

Окрім територіальних, письменниця іноді послуговується соціальними діалектами: жаргонами, сленгом, аргі, ненормованою професійною лексикою (*пахан, хазяїн, доссока, блатний, полублатний, хреновіше, не дєвочка, з явно приблатньонними* [7]). Такі нелітературні слова у прозі Оксани Забужко часто трапляються і в порівняльних лексемах і конструкціях, напр.: *ніби з «зони» вивезеними манерами, зугарна, в разі коли що, й матом заскандалити* [4, 20].

Суттєвими для прози Оксани Забужко є стилістичні фігури, які виконують такі функції: експресивну, увиразнювальну, текстотворчу (тавтологія), образну, композиційну. Стилiстичні фігури виконують ключову роль у процесі формування лексико-семантичного та синтаксичного рівнів художньої прози письменниці. Напр., градація дає змогу нанизувати слова і

вирази, використовуючи навіть порівняльну конструкцію, із зростаючим значенням, щоб передати страх, який наростає у чумаків, які завітали до хати Василя з Марією, коли один з них заграє на чарівній сопілці, а та заговорила людським голосом, а потім реакція сестри-вбивці на розкриття таємниці (*а Ганнуся посміхнулася все ширше, от-от заговорить, – помалу-малу, матінко, грай, – узьким, захриплим голосом, наче ворон влетів у хату, – справдилося, не збрехав* [5, 121]); порівняння посилює жах і наростання гніву, а власне непряма мова створює звуковий ефект – від мовчання Ганнусі до крику, окрім того, за народною прикметою порівняння *наче ворон влетів у хату* вказує на нещастя, яке завітало в родину Василя і Марії, адже ворон – це вісник біди, горя та сліз.

Синтаксичні засоби мови мають велике значення для мовотворення прози Оксани Забужко. Адже тексти оповідань, повістей, романів, есе оформляються за допомогою порівняльних конструкцій, використання яких залежить від їх змісту, функціонально-стилістичного призначення, будови та емоційно-експресивного забарвлення.

Письменниця послуговується порівняннями, керуючись не тільки логічними, але й естетико-художніми міркуваннями. Компаративні конструкції моделюють відкритий текстовий простір, стилістично спроможний реалізувати складні думки з усіма емоційними відтінками, асоціативними зв'язками, взаємопов'язаністю явищ дійсності. У структурах із порівняннями відтворюється діалогічність художнього тексту, встановлюється інтелектуальний зв'язок між автором – оповідачем – читачем.

Щодо синтаксичної будови порівняльних конструкцій, то функції вставлення можуть виконувати окремі слова, сполучення слів, поширювачі речення, прості речення, складні речення або їхні частини.

Порівняння у художньому тексті Оксани Забужко характеризуються багатоаспектністю використання. Просторові порівняння актуалізують значення просторових вимірів художнього тексту. Порівняльні конструкції з часовою семантикою підкреслюють тривалість або короткочасність дії, співвідносять різні часові характеристики художньої розповіді, не порушуючи

її лінійності.

У порівняльних конструкціях часто експліцитно передано внутрішні рефлексії оповідача – розповідача щодо повідомлення в основному реченні. Суб'єктивно-оцінні порівняльні конструкції передають оцінку й образне авторське сприйняття описуваних подій. Вводячи конкретно-чуттєві образи до художньої розповіді, порівняння інтенсифікують експресивність тексту. Характеристичні порівняння доповнюють і актуалізують характеристики персонажів. Інтертекстуальна семантика порівнянь включає художній твір у широкий культурний контекст.

Порівняльні конструкції – одиниці експресивного синтаксису. З іншими експресивними синтаксичними конструкціями вони мають спільні (членування висловлення, актуалізація інформації, прагматичне спрямування) та диференційні риси (винесення актуалізованої інформації в іншу смислову площину).

Порівняльні конструкції вживаються Оксаною Забужко з певною стилістичною метою: для вираження емоційно-оцінних зауважень, створення сатирично-іронічного ефекту, діалогізації та інтимізації тексту, акцентування певних слів та художніх деталей, стилізації авторської мови під розмовну, для розвантаження складної реченнєвої структури і забезпечення лаконічності стилю.

Актуалізація компаративних конструкцій засвідчує взаємодію лексичних, морфологічних, синтаксичних засобів. У порівняльній конструкції вживаються синоніми, антоніми, розмовні варіанти до слів в основному реченні, прислівники, частки, вигуки, які створюють експресивність та увиразнюють висловлення. До синтаксичних засобів актуалізації порівняльних конструкцій у художньому тексті Оксани Забужко належать номінативні, безособові, фразеологізовані, неповні та еліптичні речення (які забезпечують зразки конденсованого синтаксису), конструкції “чужої” мови (які зберігають потрібні інтонації). Розмовного колориту надають порівнянням питальні, окличні речення, риторичні запитання, вставні слова, які створюють “модальну

поліфонію”.

Оксана Забужко використовує велику кількість як слів сучасної української мови, так власні okazіоналізми: часто не тільки слова, а й фразеологізми або крилаті вислови (*детективно-хитромудрих зусиль* [5, 229]; *роздвоєння на «себе-для-світу» і «себе-для-себе»* [5, 231]; *починалось моє «життя від власного імені» і на власний-таки ризик* [5, 232]; *диригент останньої свічки* [5, 233]; *хронічки від Фортінбраса – того, хто приходить у фіналі історичної трагедії* [5, 233]; *ентузіастичні рецензенти* [5, 234]; *період «автостопу» – роки мандрів і пошуку свого «я»* [5, 235]; *нова оптика бачення* [5, 235]; *розгойдувала мною, як ураган деревом* [5, 235]; *королівство повалених статуй* [5, 236]). Створені нею okazіональні слова і словосполучення іноді ставали загальноживаними (*автентично-української урбанної культури* [5, 229]; «*кассандризм*», «*чорнобильські*» *вірші, фантасматорична візія безлюдного міста* [5, 232–233]), але все ж переважна більшість – так і залишилися неологізмами (*як на забуцім-цитати* [6, 30]; *за кількість українізованих койкомісць* [6, 32]). Основна мета використання okazіоналізмів письменницею – це створення експресії. Напр.: у реченні порівняльна конструкція *як щелепа на вже-несамовладному обличчі* [4, 17]; *саме ця, відьомськи розчіхрана* [4, 21] створює експресію відчаю, розчарування, втрати чогось цінного тощо.

Якщо говорити про мовотворчість Оксани Забужко в цілому, то потрібно створювати її індивідуальний словник, який би відображав усю палітру мовних засобів, якими письменниця послуговується при написанні художнього чи публіцистичного тексту, а також при версифікації.

Література:

1. Забужко О. С. Мова і влада / О. Забужко // Дніпро. – 1990. – № 11. – С. 94–105.
2. Забужко О. С. Музей покинутих секретів : Роман / О. С. Забужко. – К. : Факт, 2010. – 832 с.
3. Забужко О. С. Оксана Забужко – Юрій Шевельов : Вибране листування на тлі доби : 1992–2002 : з додатками, коментарями, причинками до біографій та ін.

документами / О. Забужко, Ю. Шевельов. – К. : Висока полиця, Факт, 2011. – 504 с.

4. Забужко О. С. Польові дослідження з українського сексу. Роман / О. С. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 116 с.

5. Забужко О. С. Сестро, сестро : Повісті та оповідання ; Передмова В. Скуратівського / О. С. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 240 с.

6. Забужко О. С. Тут могла б бути ваша реклама : збірка / О. С. Забужко. – Харків : Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2014. – 320 с.

7. Забужко О. С. Хроніки від Фортінбраса : Вибрана есеїстка 1990-х. / О. С. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 340 с.

Філологічний факультет

Стовбур В.О.

Науковий керівник: Єрмоленко С.І.

ФОНЕТИКА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ З ЕСТЕТИЧНОГО ПОГЛЯДУ

Завдання шкільного курсу рідної мови – ці струнки логічні утворення й схеми, які тисячоліттями вироблялися в головах наших предків, свідомо перекласти в голови сучасних дітей, щоб вони чітко орієнтувалися в них і використовували мову як найважливіший і незмінний інструмент пізнання світу й реалізації власних творчих можливостей. Це і буде мотивацією для вироблення естетичного погляду на мову.

У початкових класах діти з цими властивостями мови знайомляться поки що фрагментарно. Учні ще не сприймають і не можуть сприймати мову як строго організовану цілісну систему. Систематичний курс вивчення рідної мови починається щойно з 5-го класу, коли в дітей уже з’являється здатність осмислювати явища в їхньому взаємозв’язку, помічати певні закономірності.

Л. Скуратівський окреслив основні завдання сучасних учителів-словесників: “Прищепити учням інтерес до духовних цінностей українського